

**BIJEN
HOUDEN
VOOR
IEDEREEN**

JEROEN VORSTMAN

BIJENHOUDEN VOOR IEDEREEN

JEROEN VORSTMAN

KOSMOS

Kosmos Uitgevers
Utrecht/Antwerpen

KOSMOS

www.kosmosuitgevers.nl

© 2015 Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen

Tekst: Jeroen Vorstman

Redactie: Madeleine Gimpel

Vormgeving: Buro van Erkelens

Omslagontwerp: Marlies Visser

Fotografie: omslag, pag. 34 t/m 50, 57, 64, 75, 76, 92, 93 boven, 95 en 97 Colijn van Noort;
pag. 86 en 87 Singlespark.nl; pag. 117 Cees Jan Dijkshoorn; overige Jeroen Vorstman.

ISBN 978 90 5210 9848

NUR 432

Alle rechten voorbehouden / All rights reserved

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze en/of door welk ander medium ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Deze uitgave is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Noch de maker, noch de uitgever stelt zich echter aansprakelijk voor eventuele schade als gevolg van eventuele onjuistheden en/of onvolledigheden in deze uitgave.

INHOUD

Inleiding	9
De honingbij: een portret	13
- Koningin	13
- Werkbijen	17
- Darren	22
- Van ei tot bij	23
- Raten	28
- Bijenwas	28
- Propolis	29
- Honing	31
- Bestuiving	33
De bijenkast: waarin het allemaal gebeurt	35
- De spaarkast van onder tot boven	39
- Overige kastonderdelen	43
Kleding en gereedschap: minder is meer	45
- Kleding	45
- Gereedschap	46
Ziekten en plagen	55
- Varroamijt	57
Aan de slag	61
- Waar zet ik mijn kast?	61
- Drachtkalender: wat bloeit er	62
- Hoe kom ik aan bijen?	66
De eerste inspectie	69
- Bijensteken	73
Wekelijkse controles	75

Inwinteren	79
- Varroamijten bestrijden	79
- Voeren	81
- Winterbehandeling: oxaalzuur druppelen	83
Het tweede jaar	85
- Voorjaarsinspectie	85
- Darrenraatmethode	87
- Uitbreiden	88
- Zwermen	88
Honingoogst	97
- Slingeren	100
- Verkoop	101
- Raatvernieuwing	102
Verenigen	105
Het bijenjaar: bijenhouden maand voor maand	107
Tot slot	109
Literatuur	120
Adressen	121
Over de auteur	122

INLEIDING

In dit boek maak je kennis met de wonderlijke wereld van de honingbij en bijhouden. De meeste mensen zijn onder de indruk van de complexe sociale organisatie van een bijenvolk.

Toen ik als kind voor het eerst met imker Berend van de Brink uit Otterlo op stap ging, wist ik nog niets over het concept van een bijenvolk als superorganisme. In theorie is een bijenvolk onsterfelijk. Hoewel de individuen waaruit het bijenvolk bestaat een kort leven hebben, heeft de kolonie door de voortdurende vernieuwing de potentie eindeloos te overleven. Natuurlijk is het in de praktijk anders, maar juist daar kan de bijenhouder het verschil betekenen en de overlevingskans van een bijenvolk vergroten. Ik heb het altijd als een persoonlijke tekortkoming gevonden als een van mijn bijenvolken doodging.

Honingbijen zijn wilde dieren die het beste gedijen zonder speciale vertroeteling. Eigenlijk hebben we bijen nodig die zichzelf gezond kunnen houden. Maar veranderingen in ons landschap hebben de honingbij afhankelijk gemaakt van de mens. Verlies van een bloeiend landschap, bestrijdingsmiddelen en de komst van de varroamijt zorgen ervoor dat honingbijen in Nederland niet meer in het wild te vinden zijn. De mens op zijn beurt is weer afhankelijk van de bestuivingdiensten die honingbijen leveren in de land- en tuinbouw.

De komst van de varroamijt heeft de relatie tussen mensen en honingbijen voor altijd veranderd. Het overleven van de honingbij is afhankelijk geworden van het ingrijpen van de imker. Hierdoor heeft de imker een grotere verantwoordelijkheid dan ooit tevoren om de honingbijen te helpen overleven.

Onlangs is er veel discussie ontstaan over duurzaam bijhouden. Voor mij is het eenvoudig: het is de kunst van een imker om ervoor te zorgen dat zijn of haar bijen op lange termijn kunnen overleven. Ik geloof niet dat gecompliceerde bijenkasten, ingewikkelde handelingen of voedingssupplementen nodig zijn om bijen te helpen overleven.

Wat wel nodig is, is een goede observatie van de bijenvolken, kennis van de problemen die je kan tegenkomen en praktische kennis om het op te lossen. Combineer deze kennis met omgevingsfactoren die invloed hebben op de ontwikkeling

DE HONINGBIJ

EEN PORTRET

Wereldwijd zijn er zeven soorten honingbijen. Dit is slechts een fractie van het totale aantal van de ruwweg 20.000 bijensoorten. Hoewel meerdere bijensoorten honing produceren is het de Europese honingbij (*Apis mellifera*) die wij als bijenhouders in kasten houden.

Honingbijen zijn sociale insecten: ze leven samen en vormen als familie het bijenvolk. In een bijenvolk leven verschillende typen bijen. We onderscheiden de koningin, werkbijen en darren. Elk heeft zijn eigen functie in het bijenvolk. Samen vormen zij een geheel waardoor het volk als een organisme functioneert. Op hun hoogtepunt in de zomer kunnen tussen de 50 tot 60.000 bijen in gezonde kolonie leven. Naast één koningin en tot 1500 darren zijn het allemaal werkbijen. Een bijenvolk vermenigvuldigt zich door zich te splitsen. Onder goede omstandigheden scheidt een deel van de kolonie zich af van het moedervolk en ontstaat er een nieuw bijenvolk. Deze sociale voortplanting noemen we zwermen. Het afkomen van een zwerm is een spectaculair gezicht; in korte tijd verlaten grote aantallen bijen met de oude koningin de bijenkast op zoek naar een nieuwe woonplaats. In de winter trekken de bijen zich tot een dichte wintertros samen en overwinteren als geheel volk. Uit de opgeslagen honingvoorraad halen ze de energie die daarvoor nodig is.

KONINGIN

De koningin of moer is groter dan andere bijen in de kolonie. Ze is te herkennen aan haar lange achterlijf en korte vleugels. Net zoals de werkbijen heeft de koningin een angel, maar in tegenstelling tot werkbijen gebruikt de koningin haar angel niet tegen mensen.

Ze blijft graag verscholen in het donker, daarom merken imkers haar vaak met gekleurde verf op het borststuk zodat ze meer opvalt.

Van alle bijen in het volk is zij de moeder.

KLEDING EN GEREEDSCHAP

MINDER IS MEER

KLEDING

IMKERJACK

Er zijn veel verschillende soorten imkerjacks te koop. Pas ze eerst voordat je een keuze maakt. Er zijn modellen met een hoed en sluier of met een Engelse kap tot complete overalls. Belangrijk is dat het jack goed afsluit bij de polsen en heupen. Een aantal afsluitbare zakken zijn ook handig.

Jacks van het merk Sherriff zijn de beste op de markt: tot in detail goed afgewerkt en met goed zicht door het gaas.

HANDSCHOENEN

Als beginnend imker zul je waarschijnlijk handschoenen willen dragen. De meeste bestaan uit een dunne leren handschoen met een canvas schacht. Hierdoor kun je raampjes hanteren zonder het risico gestoken te worden. Sommige imkers gebruiken liever dunne latex handschoentjes omdat je dan meer gevoel hebt bij het werken in de bijen. Als je wat zekerder van je zaak bent, zal je ook met blote handen willen werken, maar om te starten raad ik aan om handschoenen te gebruiken.

Imkerjack.

Handschoenen.

LITERATUUR

Beekeeping at Buckfast Abbey. Brother Adam, 1975. Northern Bee Books, Hebden Bridge

Bij het vlieggat. H. Storch, 1983. Europese Bijenteelt Uitgaven, Brussel

Korfimkerij vroeger en nu. J.J. Speelziek, 1995. Het Bijenhuis, Wageningen

Werkboek bijen houden. J.J. Speelziek, 1996, VBBN Wageningen. Dit boek wordt niet meer uitgegeven maar is tweedehands misschien nog verkrijgbaar.

Einfach imkern. G. Liebig, 2002. Liebig Aichtal

The Honeybee Inside out. Celia Davis, 2004. Bee Craft, Stoneleigh

Bienenweide. Günter Pritsch, 2007. Franckh-Kosmos, Stuttgart

The Honeybee around & about. Celia F. Davis, 2007. Bee Craft, Stoneleigh

Honingbijen. Jürgen Tautz, 2009. KNNV Uitgeverij, Zeist

Effectieve bestrijding van Varroa. Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek, 2010. Gratis verkrijgbaar bij Het Bijenhuis in Wageningen.

Plants for bees. W.D.J. Kirk & F.N. Howes, 2012. IBRA, Cardiff

Bijenhouden hoe doe je dat? Friedrich Pohl, 2013. Kosmos, Utrecht. Het boek voor de basis cursus Bijenhouden.

Healthy Bees are Happy Bees. Pam Gregory, 2013. Bee Craft, Stoneleigh

Bijenplanten: nectar en stuifmeel voor honingbijen. Arjen Neve & Raymond van der Ham, 2014. EIS, Leiden

Bloeiend leven: Bijen, Bloemen Bestuiving. L.G.M. Hensels, 2014 Imkerbond ABTB, Dinxperlo

TOT SLOT

Je hebt nu hopelijk de beslissing genomen om imker te worden, maar hoe dan verder?

Waarschijnlijk heb je na het lezen van dit boek wel al op internet gesurft, maar minstens zo belangrijk is lid worden van een lokale bijenhoudersvereniging. Via de site van de Nederlandse Bijenhoudersvereniging (www.bijenhouders.nl) kun je een lokale vereniging bij je in de buurt vinden. Er is geen betere plaats om te starten.

Verenigingen geven in de wintermaanden theoriecursussen voor beginners. In deze basis cursus krijg je les over bijen, de bijenkast en bijenhouden. In het voorjaar wordt de groep opgedeeld in kleine groepjes en krijg je de eerste praktische ervaring met het bijenhouden. Het is een fantastische ervaring je eerste raampje met bijen uit de kast te halen!

Het grote voordeel van lidmaatschap van een lokale vereniging is de mogelijkheid imkers te ontmoeten die antwoord kunnen geven op al je vragen. De lokale vereniging geeft ook andere cursussen en organiseert bijeenkomsten. Deze cursussen gaan meer in detail in op specialistische onderwerpen zoals bijengezondheid, koninginnenteelt en dergelijke.

Ik hoop dat je met plezier dit boek hebt gelezen en de verschillende stappen door het bijenjaar heen gemakkelijk kon volgen. Er zijn nog zo veel meer aspecten over honingbijen en bijenhouden die ik misschien had kunnen toevoegen, maar dat zou de stof onnodig gecompliceerd maken. Veel van deze aspecten komen later vanzelf aan de orde als je meer ervaring hebt als bijenhouder. Ik geloof juist dat je het eenvoudig moet houden en dat je zelfs met vele jaren ervaring elke dag moet blijven leren.

OVER DE AUTEUR

JEROEN VORSTMAN

Al vroeg in zijn jeugd had Jeroen passie voor de natuur en maakte hij kennis met bijen. Jeroen volgde de opleiding Bos- en Natuurbeheer aan de landbouwhogeschool Larenstein in Velp. Na het behalen van zijn hbo-diploma werkte hij onder andere als bijenonderzoeker bij Praktijkonderzoek Plant en Omgeving. Al gauw groeide zijn hobby uit tot een professionele imkerij met meer dan honderd bijenvolken. Momenteel werkt Jeroen voor de Nederlandse Bijenhoudervereniging en heeft hij de dagelijkse leiding over het Bijenhuis in Wageningen.

Jeroen is vader van drie kinderen en getrouwd met Dorien. Dorien zette in 2012 het merk La Reine in de markt. Onder de naam La Reine worden producten uit hun imkerij verkocht.

Volg Jeroen op:

www.twitter.com/jeroenvorstman

www.instagram.com/jeroenvorstman

www.youtube.com/user/jeroenvorstman

ADRESSEN

VERENIGINGEN

Nederlandse Bijenhoudersvereniging (NBV)
Grintweg 273
6704 AP Wageningen
*De grootste belangenvereniging voor
Nederlandse imkers*
www.bijenhouders.nl

Imkers Nederland
*Een samenwerking van Imkersbond
ABTB en Algemene Nederlandse
Imkersvereniging*
www.imkersnederland.nl

Buckfast Belangen Verenigd
www.bbvuckfast.nl

Vereniging van Carnica imkers
www.verenigingvancarnicaimkers.nl

Biologisch Dynamisch-imkerwerkgroep
www.bdimkers.nl

Koninklijke Vlaamse Imkerbond (KonVIB)
www.konvib.be

Algemene Vlaamse Imkervereniging
www.bijen-avi.be

Federaal Imkersverbond
www.bijentelersbondlanaken.be

BIJENGEZONDHEID

Bijen@wur
Droevendaalsesteeg 1
6700 AB Wageningen
www.bijen.wur.nl

IMKERWINKELS

Het Bijenhuis
*(Winkel van de Nederlandse
Bijenhoudersvereniging)*
Grintweg 273
6704 AP Wageningen
www.bijenhuis.nl

De werkbij
Noordelijke Meentsteeg 18
3911 SE Rhenen
www.dewerkbij.nl

Bijenhof
Moravie 30
8501 Bissegem
België
www.bijenhof.be

MAAK KENNIS MET DE WONDERLIJKE WERELD VAN DE HONINGBIJ

Bijenhouden voor iedereen is een gids voor ieder die wil (mee)werken aan het behoud van bijen. Het staat boordevol praktische informatie over alles wat er bij het houden van bijen komt kijken. Het boek neemt je stap voor stap, in woord en beeld mee om imker te worden: van voorbereiding en aanschaf tot en met het werken in de bijen. Een overzicht van benodigde materialen en een jaarplan helpen je bij de eerste stappen om imker te worden, terwijl er ook volop aandacht is voor drachtplanten: de voedselbron waarvan bijen afhankelijk zijn.

JEROEN VORSTMAN schrijft vanuit de praktijk: als beheerder van ruim 100 bijenvolken en manager van het Bijenhuis van de Nederlandse Bijenhoudersvereniging. Hij draagt kennis over die ook ervaren imkers zal aanspreken, maar wil vooral mensen inspireren om bijen te gaan houden en wil met dit boek houvast bieden aan beginnende imkers.

KOSMOS

Utrecht/Antwerpen

Nur 432